

Kitap Değerlendirmesi

Hadis-Sünnet Üzerine Tartışmalar Ve Değerlendirmeler İ. Lütfü Çakan

İFAV yay., İstanbul 2015, II. Baskı, 182 s.
ISBN:978-975-548-359-7

RAMAZAN ÇOBAN

ARŞ. GÖR., KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ
ramazancoban193@hotmail.com

Prof. Dr. İsmail Lütfü Çakan tarafından kaleme alınan eser, hadis ve sünnetle ilgili günümüzde üzerinde çokça konuşulan bazı tartışmalara değinmekte ve yazarın bu konulardaki değerlendirmelerini ele almaktadır. Yazar eserini başta Giriş Bölümü olmak üzere, tartışma konularını ele aldığı bir Gelişme Bölümü olarak incelemekte ve Sonuç Bölümü ile sonlandırmaktadır.

“Hadislerin Doğru Anlaşılmasında ve Yorumlanmasında Takip Edilecek Yöntem” başlığı altında Durum Tespiti, Anlama, Yaklaşımlar ve Sonuç şeklinde dört kısımda incelenmektedir. Durum tespiti kısmında; hadisleri değerlendirirken Hz. Peygamber’e Risalet’in temsilcisi gözüyle bakmak gerektiğine değinilerek, Allah’ın kitabı ile Resulün sünnetinin, hadislerin doğru anlaşılması ve doğru yorumlanmasından geçtiği belirtilmektedir. Hadislerin günümüze intikal etmesinde nakil kurallarının uygulandığı ve Hz. Peygambere yalan isnat etmeme konusunda titizlik gösterildiği vurgulanmaktadır. Çalışmada, hadislerin nakli aşamasında ve daha sonrasında bazı kötü niyetli kişiler tarafından metin uydurma girişiminde bulunduğu da göz ardı edilmemektedir. Ayrıca, günümüz teknoloji imkânlarıyla ha-

dislerin kaynaklarda nasıl yer aldığı görülüp, bütüncül değerlendirmelerde bulunmanın kolaylaştığı da belirtilmektedir. Anlama kısmında; Hadisleri doğru anlamada iyi niyetli olmak, dil ve usulü bilmek, sabır ve ciddiyet göstererek kendi kaynaklarına güvenmek gerektiği vurgulanmıştır. Hadisleri anlamada peşin hüküm vermekten kaçınmak ve açıklamalı hadis tercümelerinin tercih edilmesinin hatadan korunmak için daha ihtiyatlı olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca, bir hadis duyulduğunda, araştırma yapmadan akılla veya âyetle çelişiyor diyerek hemen uydurma hükmü verilmemesi gerektiği söylenerek, hadisin başka âyetlerle uyumlu olabileceği de ifade edilmektedir. Hadisin tüm varyantlarının incelenmesi, anlama ve yorumlamada bazı sıkıntıları aşmak ve bütüncül bir bakış yakalamak için gerekli olan diğer bir yöntem olduğu belirtilmektedir. Yaklaşımlar kısmında ise; hadis ve kaynaklara ilişkin yaklaşım boyutunun bulunduğu ifade edilerek ve bazı tespitlerde bulunmaktadır; öncelikle “Kendisini ya da yaşayışını ölçü alan bir yaklaşım, daima yanlış sonuçlara götürür.”(s.19) şeklindeki tespit ile hadisi anlarken kendimizi değil, kaynaklarda nasıl geçmiş ise öyle anlamak gerektiği bildirilmektedir. İkinci olarak; kaynaklara karşı ön yargılı olunmaması gerektiği ifade edilmektedir. Sonuç kısmında; Kur’ân’ın hükümlerini açıklayan şeyin sünnet olduğu e bu sünneti de hadis-i şeriflerden öğrenebileceğimiz belirtilmektedir.

Gelişme bölümünde yazar, sünnet ve hadis tartışmalarıyla ilgili örnekleri ve konuyu destekleyen on üç yazıyı bir araya getirmiştir.

“Pek Veciz Bir Sünnet Tarifi” başlığıyla verilen ilk yazı Hz. Aişe (r.anha)’ya Hz. Peygamber (s.a.s)’in ahlaki nasıldı? sorusuna: “O’nun ahlâkı Kur’ân’dı.” şeklinde tercüme edilen hadisin tetkiki ile ilgilidir (s. 25). Yazıda bu hadis hakkındaki hatalı yaklaşımlar ele alınarak değerlendirilmektedir. Yazara göre burada kastedilen doğru anlam “Nebi (s.a.s.)’in hayatı/ahlakı/sünneti Kur’ân’dan ibaretti.” (s. 31) ibaresi ile ifade edilmektedir.

“Eğer Peygamber Görseydi...” başlıklı ikinci yazıda “Eğer, kadınların yeni yeni icad ettikleri halleri Resulullah (s.a.s.) idrak etseydi/görseydi, İsrail oğullarının kadınlarının men olduğu gibi onları mescide girmekten alıkoyardı.” hadisinin başkaları tarafından hatalı tercüme edilerek sünnetin değiştirilebileceğine delil gösterilmesi konusu değerlendirilmektedir (s. 33). Yazara göre bu hadis sünnetin değiştirilemeyeceğini gösterir (s. 35).

“Fetih Hadisinin Sıhhati” başlıklı üçüncü yazıda “İstanbul mutlaka fethedilecektir. Onu fetheden komutan ne güzel komutan, o ordu ne güzel ordudur.” hadisi değerlendirilmekte ve hadisin sahih olduğu belirtilmek-

tedir (s. 41-44). Bu hadisin kütüb-i sitte’de yer almamasına rağmen hadisi nakleden kişilerin güvenilir ve hadisin de sahih olduğu tespit edilmekte, ayrıca kütüb-i sitte’de bu hadisi destekleyen rivayetlerin bulunduğu belirtilmektedir (s. 44). M. Ebu Reyve’nin bu hadis için “Yezid b. Muaviye adına uydurulmuş olması muhtemeldir. Zira Kostantiniyye savaşında bulunan ordunun komutanı oydu.” şeklindeki açıklamasının hatalı bir değerlendirme olduğu ifade edilmektedir. Zira hadisteki müjde, Kostantiniyye’yi kuşatan değil, fetheden komutan ve ordu ile ilgili olduğundan, bu hatalı bir çıkarımdır (s. 46).

“Mi’râc Hadisleri” başlıklı dördüncü yazı, kısa bir giriş ile Mi’râc olayı ve Mi’râc gecesini anlatmakta, ardından konu ile ilgili yaklaşımlara değinilerek ilgili hadisler değerlendirmektedir. Mi’râc’ın sözlükte; yükselme aleti, merdiven; ıstılahta ise Hz. Peygamber(s.a.s)’in Allah Teâlâ’ya yükselişini anlatmak için kullanıldığı ifade edilmektedir. Yazıda Hz. Peygamber (s.a.s)’in mucizelerinden biri kabul edilen Mi’râc olayı için yapılan hatalı ve aşırı eleştirel tutumlar incelenmekte ve gerekli düzeltmeler yapılmaktadır. Mi’râc ile ilgili hadislerin değerlendirildiği kısımda, bu hadislerin Buhârî’nin Sahîh’inde 9 ayrı bölümde, Müslim’in Sahîh’inde 13 rivayet şeklinde geldiği tespit edilmekte, hadisin sahih olduğu vurgulanmaktadır. Netice olarak Mi’râc’ın Hz. Peygamber (s.a.s.)’e ve ümmetine ilahi bir lütuf olduğu ve Hz. Ebûbekir gibi bir teslimiyet içinde inanmanın daha doğru olduğu vurgulanmaktadır.

“Yahudilerle Savaş Hadisi ve Bir Yanılgı” başlıklı beşinci yazı, kıyame-te yakın Müslümanlarla Yahudilerin savaşacağından bahseden hadisi değerlendirmektedir. Bu hadisin başta Buhârî ve Müslim olmak üzere birçok güvenilir kaynaktan geçtiği belirtilerek, hadisin çeşitli tercümelerine yer verilmektedir (s. 67-70). Yazar; bu hadisin Yahudilere yönelik bir soykırım çağrısı olmadığını, sadece, Yahudilerin sebep olacağı ve Müslümanların da mecbur kalacağı son bir hesaplaşmayı haber verdiğini bildirmektedir (s. 70). Kezâ bu hadisin Kur’ân-ı Kerîm’le uyum içerisinde olduğunu da belirtmektedir (s. 71-72).

“Üç Mescid Hadisi’ne Yönelik Bir Suçlama” başlıklı altıncı yazıda, Üç Mescid Hadisi diye bilinen “(İbadet için) sadece üç mescide yolculuk yapılır: Mescid-i Haram, Mescidi-i Nebî ve Mescid-i Aksa.” hadisine yönelik I. Goldziher’in (ö. 1921) bu hadisin uydurma olduğuna dair iddia ve ithamları değerlendirilmektedir (s. 75). Yazar, iddianın asılsız olduğunu ve tarihi verilerle uyuşmadığını örnekle açıklamaktadır. Bu arada İslami kaynaklar

üzerinde yapılan müsteşrik çalışmalarının ihtiyatla karşılanması gerektiğini vurgulamaktadır (s. 79).

“Salât-u Selâm Getirmek Hz. Peygamberi Rahatsız Eder mi?” başlıklı yedinci yazı, yazarın daha önce “Salât-u selâm” adıyla yayınladığı makalesini ve bu makaleye başkası tarafından “Dinin Tahribi” başlığıyla yazılan bir eleştiri yazısını ele almaktadır. Ayrıca bu eleştiriye “Gerçekler” başlıklı bir yazıyla cevap verildiği ve tartışmanın son bulduğu ifade edilmektedir. Yazar temel olarak Hz. Peygamber (s.a.s)’e Salât-u Selâm getirmekle ilgili hadisleri serdederek konuyu, verdiği hadisler doğrultusunda açıklamaktadır. Yazıda temel tartışma noktası, yazıda doğru kaynak göstermek ve hadisleri değerlendirirken aklın rolü üzerinde temellenmektedir (s. 88-91). Ayrıca yazar, hadisleri doğru tercüme etme üzerinde de durmaktadır (s. 91).

“Sahih Bir Hadis Nasıl Reddedilir?” başlıklı sekizinci yazıda, günümüzde uydurma olarak itham edilen üç hadisin aslında uydurma olmadığı ortaya konulmaktadır. İlk hadis: “Dünya mü’minin zindanı, kâfirin cennetidir.” hadisidir. Bu hadis sahih olduğu halde bazı hatalı anlayışlar sonucu hadise uydurma ithamında bulunulduğu ifade edilmektedir (s. 99). İkinci hadis ise: “...Burada bulunanlarınız bulunmayanlara (duyduklarını) ulaştırın... Zira olur ki burada bulunanlarınız, sözü kendisinden daha anlayışlı bir kimseye tebliğ etmiş olur.” (s. 101-102) hadisidir. Bu hadiste, sahabeye anlayışsızlık ve hakaret anlamı olduğu öne sürülerek, uydurma olduğu iddia edilmektedir. Yazar, bu hadisle ashâba hadis nakletme görevinin verildiğini ifade ederek, bu nakillerin ileride daha iyi anlaşılabilmesi için gerçeğini ifade etmektedir. Ayrıca Hz. Peygamberin ashâbına hakaret etmediği ve etmeyeceği vurgulanarak, sözkonusu itham reddedilmektedir (s. 102). Üçüncü hadis; hesapsız-azabsız cennete girecek yetmiş bin kişi ile ilgili hadis-i şeriftir. Bu hadis, Kur’ân-ı Kerim’in temel yapısına aykırı olduğu ileri sürülerek reddedilmektedir. Yazar, Riyazü’s- Sâlihîn Tercüme ve Şerhi isimli eserinde yaptığı açıklamayı, kitabın bu bölümüne de alarak hadisin uydurma olmadığını yeniden vurgulamaktadır. Ayrıca sahabe dâhil günümüze kadar kimsenin bu hadis hakkında uydurma ithamında bulunmadığı gerçeğine dikkat çekilmektedir. (s. 108).

“İmam-ı A’zam Ebû Hanîf’e Göre On Yedi Sahih Hadis mi Var?” başlıklı dokuzuncu yazı, Ebû Hanîf’e’nin hadis bilgisi hakkındadır. Yazıda, Ebû Hanîf’e’nin hadis bilgisi hakkında İbn Haldun’un Mukaddime’de “Denilir ki Ebû Hanîf’e’nin rivayet ettiği hadis sayısı 17’ye ulaşmaktadır.” ibaresi “Ebû Hanîf’e’ye göre sahih hadislerin sayısı 17’dir.” diye anlaşıldığı ifade edilmek-

tedir. Yazara göre, toplumdaki bu yanlış bilgiyi, bazı akademisyenler doğruymuş gibi ileri sürmektedir (s. 109). Yazıda, İbn Haldun'un bu sözü üzerinde durulmakta ve "Ebû Hanîfe'ye göre on yedi sahih hadis vardır" sözünün yanlış anlaşılması üzerinde değerlendirmeler yapılmaktadır. (s. 112).

"Din Hizmetinde Hadis Kaynaklarından Yararlanma" başlıklı onuncu yazıda, din hizmetlerinde tebliğ ve irşat faaliyetleri yürütürken, hadislerden ve hadis kaynaklarından yani sünnetten nasıl yararlanılacağı anlatılmaktadır (s. 113). Yazar, başarılı bir hitabet için başta Kur'ân-ı Kerim'den yararlanılarak konu ile ilgili bütün ayetleri birlikte değerlendirmek gerektiğini vurgulamaktadır. Yine konu ile ilgili hadislerden faydalanmak gerektiğini beyan etmektedir (s. 115). Hadislerden yararlanırken güvenilir kaynaklara başvurmak, zayıf ve uydurma sözlerden uzak durmak gerektiğinin altını çizmektedir (s. 117). Yazar akabinde sahih hadis kaynaklarını tanıttığı bir bölüme yer vermekte ve bu bölümde; İmam Buhârî (ö. 256/870) ve Müslim (ö. 261/875) tarafından tasnif edilen Sahihayn (Sahih-i Buhârî ve Sahih-i Müslim) adlı eserleri tanıtmaktadır. Yazar bu eserlerdeki hadislerin çok azının tenkit edildiğini belirterek, bu eserlerin tebliğ ve irşat faaliyetlerinde gönül rahatlığıyla kullanılabileceğini ifade etmektedir (s. 120-124). Kezâ Sünen-i Erbaa (Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce) diye bilinen dört hadis kitabını da kısaca tanıtarak, bu eserlerin tebliğ ve irşat faaliyetlerinde kullanılması gerektiğini belirtmektedir (s. 124-125). Vaaz ve irşat faaliyetlerinde yaygın olarak kullanılan eserleri ayrı bir başlık altında inceleyen yazar, İmam Nevevî (ö. 676/1277) tarafından yazılan Riyâzû's-sâlihîn ve Mansur Ali Nâsîf tarafından yazılan et-Tâc isimli iki eseri burada konu edinmektedir. Bu eserlerin din ve irşat hizmetinde güvenle kullanıldığını ve günümüzde de güvenle kullanılması gerektiğini ifade etmektedir (s. 125-131). İçerisinde farklı konuları barındıran bu iki eseri tanıttıktan sonra, tek bir konuyu ele alan eserlerden İmam Buhârî (ö.256/870)'nin el-Edebü'l-müfred ve İmam Nevevî (ö.676/1277)'nin el-Ezkâr isimli eserleri tanıtmaktadır. Yazar, el-Edebü'l-müfred isimli eserin, sosyal ilişkilerde uyulması gereken kuralları açıkladığından dolayı, vaiz ve hatiplerin ahlaki konuları işlerken bu eserden kolaylıkla ve güvenerek istifade edebileceğini söylemektedir (s. 132). el-Ezkâr isimli eser ise günlük hayatta yapılacak dua ve zikirlerle ilgili bir eserdir (s. 133). Son olarak hadis diye dillerde dolaşan uydurma sözlerle ilgili iki önemli eseri tanıtmaktadır. Bunlar: Aclûnî (ö.1162/1749)'nin Keşfu'l-hafâ ve Ali el-Kârî (ö.1014/1605)'nin Mevzuât

olarak bilinen el-Esrâru'l-merfûa fi'l-ahbâri'l-mevzû'a isimli eserleridir (s. 134-138).

Yazar; “Hz. Peygamber’e İttiba ve Sünnete Uymak” başlıklı on ikinci yazıda, İslamiyet’in ilk yıllarında Arapların ne tür bir bozukluk içerisinde bulunduğunu kısaca açıklamaktadır. Ayrıca Hz. Peygamber(s.a.s)’in bu toplumu İslamlaştırarak Arap yarımadasını rahmet ve merhamet ortamına dönüştürdüğüne değinmektedir (s. 139-140). Daha sonra Hz. Peygamber’in ilahi irade ve müdahalenin temsilcisi olduğuna yer vererek, bu temsilcilik vazifesini hayatın içinde bizzat yaşayarak yerine getirdiğini ifade etmektedir. Ayrıca Hz. Peygamber’in bu örnek konumu ve bunun yansıması olan sünnetin, gerek inananlar gerekse tüm insanlık için ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır (s. 140-142). Yazar, Hz. Peygamber(s.a.s)’i kendi anlayışımızla sınırlandırmamamız gerektiğini ifade ederek, Onun(s.a.s) bazı açıklamalarını anlamamızın bize zor gelebileceğini ve böyle bir durumda hemen onu reddetmenin doğru olmadığını ifade etmektedir (s. 152). Son olarak Hz. Peygamber’e ittiba etmenin ve onun sünnetine uymanın, Müslümanlar için hayati iki vazife olduğu belirtilerek, bu iki vazifeyi yerine getirmenin ümmet üzerinde Hz. Peygamberin hakkı olduğunu söylemektedir (s. 162).

“Medeniyetin Oluşumunda Sünnetin Yeri” başlıklı son yazıda, önce medeniyet ve sünnet kavramları tanımlanarak konu hakkında bazı açıklamalar yapılmaktadır. Örneğin sünnet hakkında şu tespitte bulunmaktadır: “İslâm’da hem bireysel hem toplumsal dönüşüm ve gelişimin adı Sünnettir. Yani gelişimi, bütün boyutlarıyla medeniyeti, Sünnet temsil etmektedir. Ya da İslam medeniyeti, ilkesel bazda vahyin, uygulama ve pratik anlamda Sünnet-i Seniyye’nin ürünüdür.” (s. 165-166). Sünnet hakkında yapılan bu tespitle İslam medeniyetinin merkezinde sünnetin olduğu anlaşılmaktadır. Yazının son kısmında bazı noktalara dikkat çekilmektedir. Mesela: “Sünnet, İslam medeniyetinin yani medeniyetimizin uygulama anlamında ilk ve gerçek formu ve oluşturucu gücü, yaşama güvencesidir.” (s. 175).

Sonuç Bölümünde yazar, toplumdaki sünnet/hadise yönelik yanlış ve eksik algılamaları kısmen de olsa ortaya çıkarmayı hedeflediğini bildirmektedir. Bu anlamda bazı konularda usul, bazılarında ise çıkarım hataları yapıldığını söyleyerek, bu hataları bilimsel olarak ortaya koymaya çalıştığını ifade etmektedir (s. 179).

Yazar, üzerinde tartışılan hadislerin sadece kitaba alınanlarla sınırlı olmadığını ifade etmekte ancak yaklaşımların tanınması açısından yeterli

olduğunu düşünmektedir. Sünnet ve hadis üzerine gerçekleştirilen tartışmalarda, delile bağlı bilimsel yaklaşım yerine, ön yargıya dayalı ve eleştirel yaklaşımın tercih edildiğini ifade etmektedir (s. 179).

Sonuç olarak kitabın günümüzde hadis ve sünnet üzerine yapılacak değerlendirmelerde sağlık bir yöntem ve usul kazandırması bakımından mutlaka okunması gereken bir eser nitelediğinde olduğunu söylemek mümkündür.